

Resistentit mikrobit ja niiden torjunta

V-J Anttila 28.9.2017

Infektioturvallisuus

- Infektioturvallisuus on osa potilasturvallisuutta
- Hoitoon liittyvät infektiot aiheuttavat potilaille haittaa ja yhteiskunnalle kustannuksia
- Merkittävä osa hoitoon liittyvistä infektioista voidaan torjua
- Infektioturvallisuus perustuu sekä asianmukaiseen fyysiseen ympäristöön että hygieenisten toimintatapojen noudattamiseen
  - rakenteet: sairaala, organisaatiot, välineet, riittävä ja koulutettu henkilökunta
  - koulutus: hygieeniset ja infektioturvalliset työtavat
  - asenteet: noudatetaan infektioiden tehokasta torjuntaa joka potilaan hoidossa

RIKOSEPÄILY:

LÄÄKÄRIN

HUTILOINTI

TAPPOI NAISEN

**Kohtalokas
tartunta rutiini-
leikkauksessa**

ILTALE

Varotoimiluokat vastaavat tartuntatapoja

- Tavanomaiset varotoimet
  - noudatetaan kaikkien hoidossa
    - ❖ käsihygienia
    - ❖ verivarotoimet
    - ❖ eritetahradesinfektio

- Kosketusvarotoimet
  - MRSA, ESBL, C.diff yms.
  - pitkäaikaishoidossa voi tulla kyseeseen

- Pisaravarotoimet
  - influenssa yms
  - tulee joskus kyseeseen pitkäaikaishoidossa

- Ilmavarotoimet
  - mm. keuhkotuberkuloosi tartuttavassa vaiheessa
  - hoidetaan sairaaloissa ilmaeristys huoneissa

Mikrobien tartuntatavat ihmisestä toiseen laitoksissa

- Mikrobien tartuntatavat ihmisestä toiseen
  - kosketustartunta esim. MRSA, ESBL, moniresistentit bakteerit (paitsi keuhkotuberkuloosi)
    - ❖ yleensä käsien välityksellä
    - ❖ suora tai epäsuora
  - pisaratartunta
    - ❖ leviävät n. 1 m:n päähän
      - influenssa, meningokokki
  - aerosolitartunta
    - ❖ leviää laajemmalle, jopa koko osastolle/huoneeseen
      - värjäyspositiivinen tuberkuloosi, SARS
  - veritartunta
    - ❖ veren ja veristen neulojen/veitsien välityksellä, hepatiitti B,C,HIV
  - prionitartunta (Creutzfeldt-Jakobin tauti)
    - ❖ keskushermostokudosta keskushermostoon
    - ❖ ei koskaan kuvattu työperäistä tartuntaa
    - ❖ Keskushermoston kanssa joutuvien välineiden puhdistus, sterilointi ja kudossiirrot
- Potilaat voivat saada infektion aiheuttajan myös sairaalan (laitoksen) ympäristöstä, kuten ilmasta, vedestä tai ruoasta

Resistenttien bakteereiden yhteydessä käytettyjä lyhenteitä

- **MDROs** Multidrug-resistant organisms =yleisnimitys moniresistentti mikrobi, sisältää mm **MRSA, VRE, KPC, NDM-1** jne.
- **ESBL-mikrobi**=extended spectrum betalactamase=mikrobikanta, joka tuottaa laajakirjoista beetalaktamaasia tuottava: hajottaa penisilliinejä, kefalosporiineja, monobaktaameja.
- **CPE=KPE** Karbapenemaaseja tuottavat enterobakteerit esim **KPC**= Klebsiella pneumoniae carbapenemase =karbapeneemeja hajottavat Klebsiella pneumoniae-bakteerien estyymit: ESBL ominaisuuksien lisäksi hajottavat myös meropeneemiä, imipeneemi/silastiinia, ertapeneemiä ja doripeneemiä
- **MIRE** =Meropeneemi, imipeneemi/silastiini resistentti, karbapenemaasia muodostava gram-negatiivinen enterobakteerisauva, HUS:n potilasjärjestelmässä oleva lyhenne, joka ohjaa noudattamaan sairaanhoitopiirin asiaan koskevaa sairaalahygienistä ohjeistusta
- **TRPA**=Tobramysiinille resistentti Pseudomonas aeruginosa=usein moniresistentti pseudomonas, jonka lyhenne tulee yhden aminoglykosidin (tobramysiini) resistenssiominaisuuden perusteella, lyhenne käytössä ainakin joissakin Suomen sairaanhoitopiireissä. Oikeampi termi olisi M(D)RPA
- **MDR=MR**=multidrug resistant=moniresistentti mikrobi; lyhenteeseen usein yhdistetään vielä kyseisenmikrobin alkukirjaimet (ks. esim MDRPA)
- **M(D)RPA**=Multidrug resistant Pseudomonas aeruginosa= moniresistentti Pseudomonas aeruginosa. Määritelmä vaihtelee eri tutkimuksissa, mutta EARSS mm käyttää kriteerinä sitä, että kannan tulee olla vähintään kolmelle viidestä (keftasidiimi, piperasilliini-tatsobaktaami, meropeneemi tai imipeneemi, aminoglykosidi, kinoloni) mikrobilääkeryhmän lääkkeelle vastustuskykyinen.
- **M(D)RAB**=Multidrug resistant Acinetobacter baumannii=moniresistentti acinetobacter baumannii =**M(D)RAci=MDRAki**
- **HRMO**=highly resistant gram-negative nonfermenters= moniresistentti gram negatiivinen nonfermentoiva bakteeri, joihin kuuluvat mm. pseudomonas-lajit, Stenotrophomonas maltophilia ja akinetobakteeri-lajit.

- Uusi tartuntatautilaki tuli voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2017.
  - Lain 48 §:ää sovelletaan kuitenkin vasta vuoden kuluttua tämän lain voimaantulosta.
- Asetukset annettu 13.3.2017
- Tartuntatautilaissa 93 §
- Vanha laki kumoutuu

Tartuntatautilaki yleisiä määritelmiä

- *hoitoon liittyvällä infektioilla* sosiaali- ja terveydenhuollossa toteutetun tutkimuksen tai annetun hoidon aikana syntynyttä tai alkunsa saanutta tartuntatautia;
- *lääkkeille erittäin vastustuskykyisillä mikrobeilla* sellaisia mikrobeja ja mikrobikantoja, joiden aiheuttamien infektioiden hoitoon on rajallisesti tai ei lainkaan käyttökelpoisia, tehokkaita mikrobilääkkeitä;

17 § Hoitoon liittyvien infektioiden torjunta

- Terveydenhuollon ja **sosiaalihuollon** toimintayksikön on torjuttava suunnitelmallisesti hoitoon liittyviä infektioita.
  - Toimet on sovitettava yhteen terveydenhuoltolain 8 §:ssä säädettyjen potilasturvallisuutta edistävien toimien kanssa.
- **Toimintayksikön johtajan on seurattava tartuntatautien ja lääkkeille erittäin vastustuskykyisten mikrobien esiintymistä ja huolehdittava tartunnan torjunnasta.**
- Toimintayksikön on huolehdittava potilaiden, asiakkaiden ja henkilökunnan tarkoituksenmukaisesta suojauksesta ja sijoittamisesta sekä mikrobilääkkeiden asianmukaisesta käytöstä.
- Toimintayksikön johtajan on käytettävä apunaan **tartuntatautien torjuntaan perehtyneitä terveydenhuollon ammattihenkilöitä** ja sovitettava toimintansa yhteen kunnan tai kuntayhtymän toteuttamien toimien sekä valtakunnallisten hoitoon liittyvien infektioiden torjuntaohjelmien kanssa.

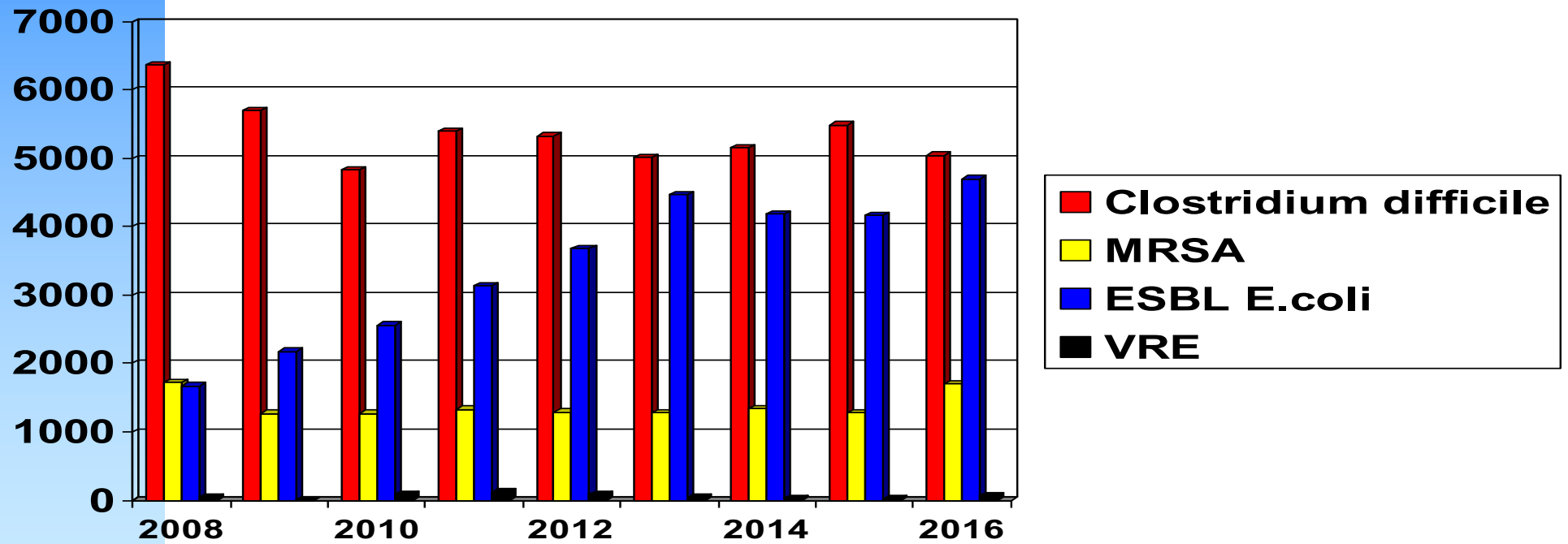
37 § Lääkkeille erittäin vastustuskykyisten mikrobien kantajien rekisteri

---

- Sairaanhoidopiirin kuntayhtymä ylläpitää alueellista rekisteriä lääkkeille erittäin vastustuskykyisten mikrobien kantajista näiden mikrobien esiintymisen seuraamiseksi ja niiden leviämisen ehkäisemiseksi sekä rekisteriin merkittyjen henkilöiden oman hoidon tarkoituksenmukaiseksi järjestämiseksi.

Clostridium difficile, MRSA, VRE ja ESBL löydökset Suomessa 2008-2016

Lähde: THL tartuntatautirekisteri

Staphylococcus aureus ja MRSA

- Staphylococcus aureus on yleinen iho ja pehmytosainfektioiden aiheuttaja
  - haavainfektiot
  - syvät paiseet
  - vierasesineinfektiot, endokardiitit jne.
  - toiseksi yleisin bakteremioiden aiheuttaja Suomessa, yli 1000 tapausta/vuosi
    - ✦ tekee helposti syviä paiseita
    - ✦ vaatii aina 2-6 viikon iv antibioottihoidon
  - suurin osa avohoitoinfektioita
- MRSA
  - infektiot kuten herkälläkin Staph. aureuksella
  - hoito vaikeampaa: penisilliinit, kefalosporiinit tai karbapeneemit eivät pure
  - usein sairaalainfektioita, mutta avohoitoinfektioiden määrä lisääntymässä
  - maailmalla esiintyy hankalia avohoitokantoja, joihin liittyy korkea kuolleisuus esim. keuhkokuumeeseen muuten terveiden lasten ja nuorten parissa (ns. PVL positiiviset MRSA-kannat)

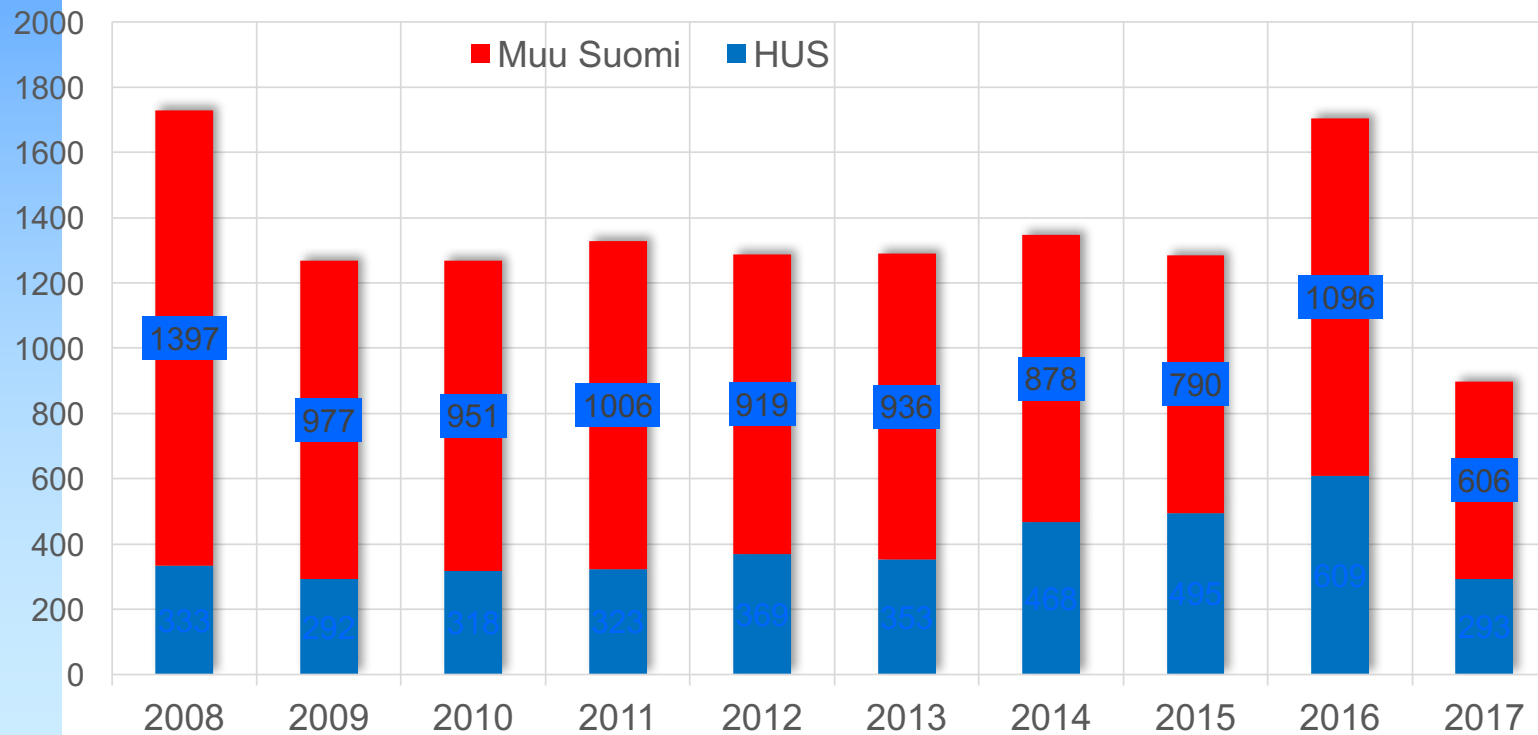
Staphylococcus aureus vs MRSA-Bakteremia

- 2015 Suomessa oli 2052 Staphylococcus aureus bakteremiaa (lähde THL tartuntataudit Suomessa)
- Staphylococcus aureus bakteremian kuolleisuus on noin 20 %
  - 400 kuollutta /vuosi (arvio)
  - MRSA bakteremiaan kuolleisuus noin 40 %
- Jos MRSA endeeminen, kuten Englannissa
  - n. 50 % MRSA kantoja
  - **Arvio MRSA:n yleistymisen johtaisi noin 150-200 lisäpotilaan menehtymiseen pelkästään bakteremioihin Suomessa vuodessa**
    - +näiden lisäksi tulevat muut MRSA infektiot
- Mm. tästä syystä MRSA:n yleistymistä vastaan kannattaa toimia
  - sairaalaosastolla MRSA:n torjunnassa käsihygienia ja laitoshuolto ovat tärkeitä tekijöitä

Uudet MRSA-tapaukset 2008–ad 9/2017 HUS-alueella asuvilla ja muualla Suomessa

Muu Suomi= Koko Suomi pois lukien HUS

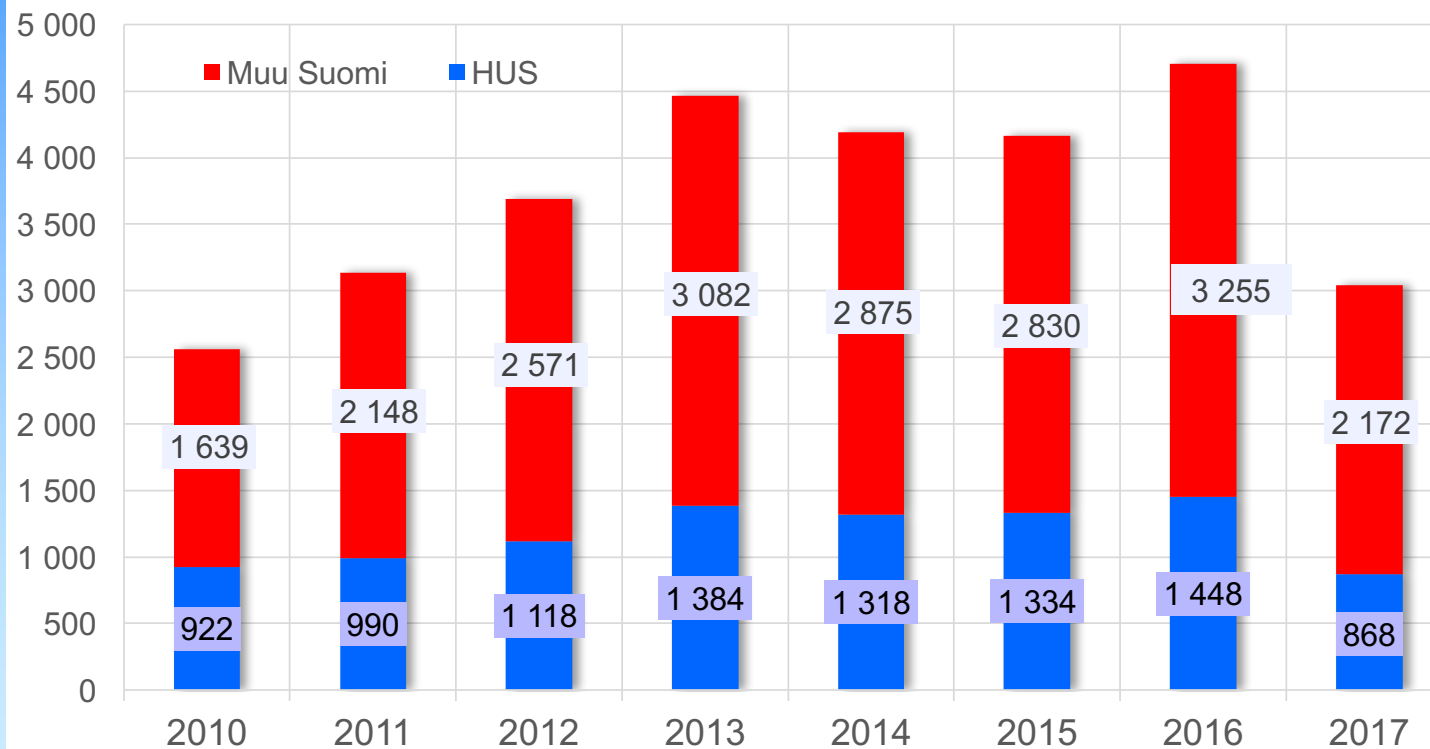

ESBL (Extended Spectrum BetaLactamase)

- E.coli, Klebsiella ja Proteus bakteerien kantoja
- Kirjallisuudessa kuvattu yli 300 ESBL varianttia
- Tuottavat beetalaktaameja hajottavia entsyymejä
  - tekevät tehottomiksi antibiooteiksi
    - ✦ penisilliinit (mm. piperasilliini/tatsobaktaami)
    - ✦ kefalosporiinit (kefuroksiimi, keftatsidiimi, keftriaksoni, jne)
    - ✦ monobaktaamit (atstreonaami)
- Usein myös muille kuin beeta-laktaameille resistenttejä, lähes aina siprofloksasiinille resistenttejä
- Suomessa E.coli tavallisin n. 80 % ESBL kannoista
  - Aiheuttaa samoja infektioita kuin antibiooteille herkkä E.coli
    - ✦ virtsatie-infektiot tavallisimpia
    - ✦ Tavallinen löydös ulosteessa esim. etelänmatkan jälkeen

ESBL E.coli -tapaukset HUS-alueella asuvilla ja muualla Suomessa 2010– 9/2017

Resistenssin kehitys eli evoluutio: ESBL:stä CPE:hen

- CPE=Carbapenemase producing enterobacteriaceae (Klebsiella pneumoniae, E.coli jne)
  - nämä bakteerit ovat vastustuskykyisiä lähes kaikille antibiooteille
  - toistaiseksi vain vähän löydöksiä Suomesta
  - yleistymässä maailmalla
    - ✦ Aasia
    - ✦ Etelä-Eurooppa, Turkki, Israel
    - ✦ Afrikka
  - Suomeen usein sairaalasiirron, muuton tai matkailun seurauksena
  - löytyy kliinisistä infektioista esim. tehohoitopotilailla
  - voi löytyä oireita aiheuttamatta myös ulosteesta
  - yleistyessään hankaloittaa erityisesti teho-osaston potilaiden hoitoa

Ympäristöpinnat voivat välittää tartuntoja

Näyttö hyvän käsihygienian merkityksestä ei jätä epäilyksiä

Käsihygieniakomplianssi
48%→66%

- MRSA-löydöksen määrä putosi 67%

Käsihygieniakomplianssi
55%→98%

- CV-infektiot vähenivät 90%

Käsihygieniakomplianssi
>80% → >95%

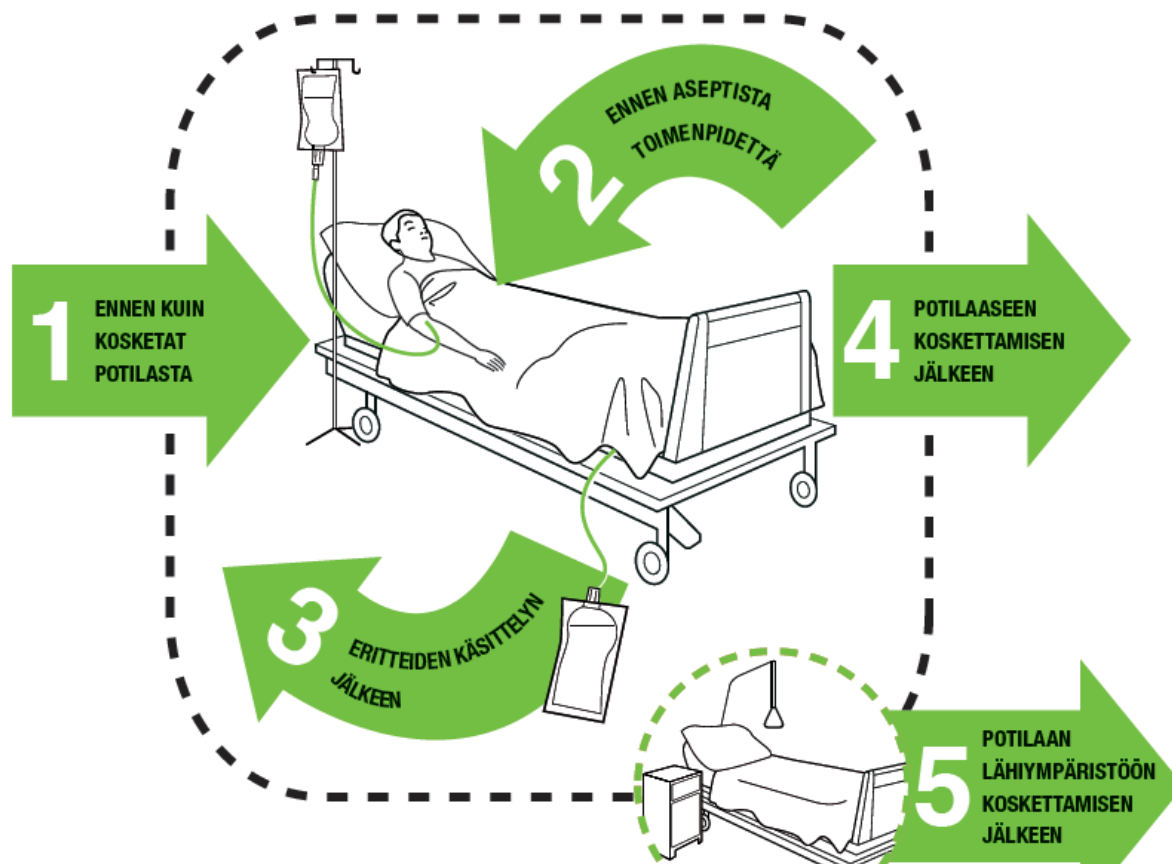
- hoitoon liittyvien infektioiden merkitsevä väheneminen

Pittet 2002

Johnson ym Am J infect control 2014

Sicbert-Bennet et al Emerg Inf dis 2016

Viisi muistisääntöä hyvään KÄSIHYGIENIAAN

SUOJAKÄSINEITÄ KÄYTETÄÄN, KUN KOSKETETAAN

---

verta ja muita kehon
nesteitä, eritteitä

rikkinäistä ihoa,
limakalvoja

potilaan
kontaminoituneita
alueita

**KÄYTETTÄVÄ AINA MYÖS KÄSIHUUHDETTA
ENNEN JA JÄLKEEN**

Suojakäsineet eivät korvaa käsien desinfektiota

Käsineitä otettaessa muutkin käsineet kontaminoituvat

Käsineet kontaminoituvat pukiessa

Kädet kontaminoituvat puolella henkilöistä suojakäsineitä riisuesssa

Kännykkä ja mikrobit

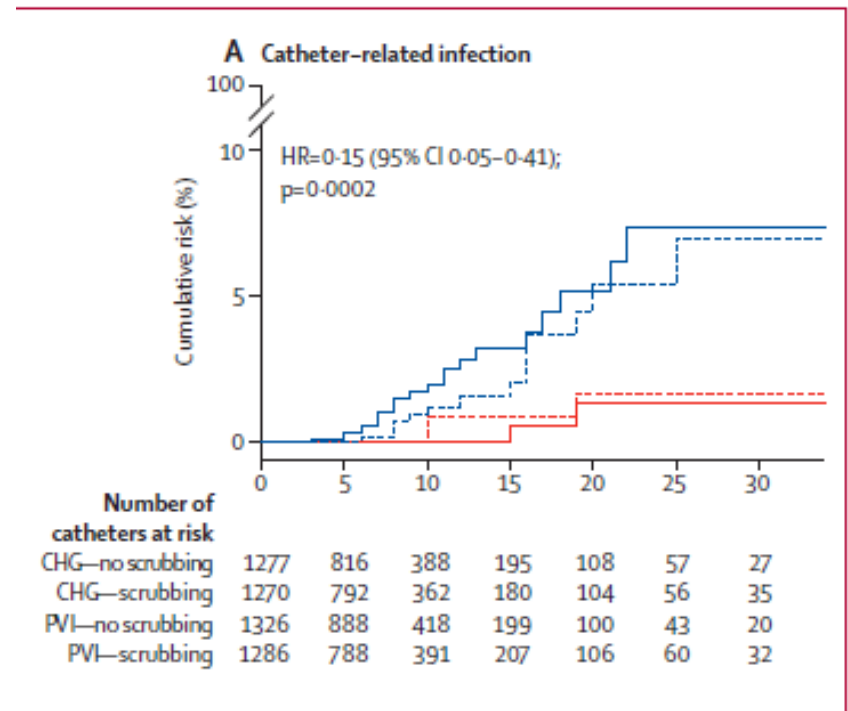
- Kokeellinen tutkimus*:
  - 40 anestesiologia
  - käsidesinfektio
  - lyhyt puhelu
    - ✦ 38/40 kädet kontaminoituvat puhelun jälkeen
      - 4/40 patogeenisella bakteerilla
- Toinen tutkimus** 183 kännykkää terveydenhuollon henkilökunnalla
  - 179 (97.8%) viljeltiin bakteeri
    - ✦ 17 (9.5 %) MRSA
    - ✦ 20 (11.2%) ESBL
- Vastaavia tutkimuksia muita***: noin puolesta kännyköistä löytyy bakteeri, joka aiheuttaa infektioita
  - joka 3:s Staph aureus tai MRSA

(* Jeske HC et al *Anaesthesia* 2007;62:904-6, **Ustun C J *Occup Environm Hyg* 2+12;9:538-42 ***mm.Sadat-Ali M et al *AJIC* 2010;38:404-5)

CHX-alkoholi vs PVI-alkoholi verisuonikatetriperäisten infektioiden ehkäisyssä

Mimoz et al 2015 Lancet 2015;386:2069-77

- CHX-alkoholi vs PVI-alkoholi verisuoniperäisten katetri-infektioiden ehkäisyssä
  - sisälsi myös ihon saippuapesun puolella potilaista ennen antisepsistä
  - 1:1:1:1 asetelma
- 17 ranskalaista teho-osastoa
  - CV, arteria , hemodialyysikatetrit
- randomoitu, kontrolloitu, avoin tutkimus
- saippuapesulla ei ollut vaikutusta
- yksi potilas arvottiin yhteen ryhmään ja kaikki verisuonikatetrit laitettiin samalla esipuhdistuksella
- CHX vs PVI HR 0.15 katetriperäisissä infektioissa (0.05-0.41)
- CLABSI 0.21 (0.07-0.59)

Resistenttien mikrobien kantajien hoidosta

- Kantajuus ei ole potilaan/asukkaan vika, vaan hoitojärjestelmän tai nykyaikaisen yhteiskunnan kyvyttömyys estää resistenttien mikrobien leviämistä
- Noudatetaan valtakunnallista THL:n suositusta
  - ”Ohje moniresistenttien mikrobien tartunnantorjunnasta”
- Kunnioitetaan potilaan/asukkaan yksityisyyttä ja tietosuojaa
  - rajoittavia toimia ei pidä liioitella
- Potilaan tulee aina saada tarvitsemansa hoito
- Vältetään ylireagointia
- Eivät ole riski henkilökunnalle kun noudatetaan hyvää käsihygieniaa